

OBRZEZAĆ (101) *vb pf*

obrzezać (88), **obrzazać** (13); obrzezać *BierEz* (5), *FalZioł* (3), *KrowObr*, *Leop* (2), *RejZwierz*, *BibRadz* (7), *Mącz* (6), *RejZwierc* (2), *BudNT* (2), *CzechRozm* (7), *ArtKanc* (3), *GostGosp*, *GrabowSet*, *LatHar* (3), *WujNT* (7), *CzahTr*, obrzazać *BartBydg* (2), *LibMal*, *KromRozm III*; obrzezać : obrzazać *OpecŻyw* (5:1), *KromRozm II* (3:1), *BielKron* (6:4), *RejPos* (12:1), *BudBib* (8:1), *SkarŻyw* (2:1).

Wszystkie samogłoski jasne.

inf obrzezać (36). ◇ *fut* 3 *sg* obrzeże (5). ◇ 1 *pl* obrzeż(e)my (1). ◇ 2 *pl* obrzeżecie (1). ◇ 3 *pl* obrzeżą (3). ◇ *praet* 3 *sg* *m* obrzeżał (17). *f* obrzeżała (1). ◇ 3 *pl* *m* *pers* obrzeżali (3). ◇ *plusq* 3 *sg* *m* był obrzeżał (1). ◇ *imp* 2 *sg* obrzeż (8), obrzeży (1); obrzeż : obrzeży *BierEz* (1:1). ◇ 1 *pl* obrzeżmy (1). ◇ 2 *pl* obrzeżcie (4). ◇ *con* 1 *sg* *f* obrzeżałabych (1). ◇ 2 *sg* *m* by obrzeżał (1). ◇ 3 *sg* *m* by obrzeżał (1). ◇ 2 *pl* *m* *pers* byście obrzeżali (1). ◇ 3 *pl* *m* *pers* by obrzeżali (1). ◇ *con praet* 3 *pl* *m* *pers* by byli obrzeżali (1). ◇ *impers praet* obrzeżano (8); -ano (7), -ano (1) *OpecŻyw*. ◇ *part praet act* obrzeżawszy (5).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVII w.

1. *Tnąc oddzielić część od całości; amputare BartBydg; defrondare, demere, detruncare, putare, rescindere, resecare Mącz* (46) : *BartBydg* 210b; bo iie oni [Turcy] o wiare nie gadaią iedno ręką czynią albo przedzięki obrzeżą iellli kto przymawia o wiare/ á iellli názbyt przymawia [pa]lą. *BielKron* 261v; *Mącz* 467b; *BudBib* b4.

obrzezać kogo [= *kto jest poddany obrzezaniu*] (1): *Zopirus* [...] vrznawłszy fobie gębę y nos vciekł do Bábilończykow [by zwyciężyć ich podstępem]/ powiedaiąc iż mię ten nielláchetny á zły pan moy obrzeżał *RejZwierc* 45.

obrzezać co [= *co zastała obcięte*] (8): *niketorzy* [!] pępek dziecięczy na trzy palcze od ciała zołtawiłszy pierwiy radzą zawiązać potymże obrzezać. *FalZioł* V 34v. *Cf* *obrzezać co komu*.

obrzezać co komu (7): *Oracz* niegdy orłá włowił/ [...] Y puścił go miedzy koguty/ Obrzeżawłszy mu páznogty. *BierEz* Iv; *liżká* [...] *Lowcá* táko ołtrzegála: *Orłowi* ták bárzo nie wierz/ *A* zásię mu [skrzydła] obrzeż. *BierEz* Iv, H2v; *FalZioł* V 34v; [*Kalistenes* *przymówił Aleksandrowi o pychę i okrucieństwo*] dla tego kazał mu obrzeżác gębę/ nos/ y włzy/ y włádzić do więzyenia. *BielKron* 125v, 116; *SkarŻyw* 161.

W charakterystycznych połączeniach: obrzezać gębę (2), *nos* (2), *paznogty*, *pępek* (2), *pierze*, *skrzydła*, *usta*, *uszy* (2); *przez dzięki obrzezać*.

Przen (20) :

obrzezać co [= *co zostało obcięte*] (5): Y tzo wđdy miły Iezu w tobie bylo zbytniego albo plugawe⁸⁰ tzo by obrzaatż fluffálo? *OpecŻyw* 23. *Cf* *obrzezać co okolo czego; co od kogo przez co; co komu*.

obrzezać co [= *z czego coś obcięto*] (16): O Iezu nadobrotliwłszy/ [...] rácz obrzeżác myśli/ łłowá/ wczynki/ y włzytkie [smýłły] we mnie fludze twym *LatHar* 333. *Cf* »obrzeżác serce«.

obrzezać co okolo czego (1): *A* obrzeżmy tákież złe myłli á złe przewáry okolo [sercá] swoiego *RejPos* 34.

obrzezać co z czego (1): *Day* Synu Boży/ *day* o Synu wieczny/ *Mnie* też obrzeżác/ *moy* zbytek [ferdeczny] / *Serce* z złych myłli/ z [praw] przemierzłych [ciáło] *GrabowSet* Kv.

obrzezać co od kogo przez co (1): O gdyżes miły Iezu tako wielmi łaskawy/ proszę tedy dzis tweé święté miłości aby przez twe święté boleśliweé obrzezaniyé/ obrzezál wślytki zleé myfli ij vczynky meé odemnie *OpecŻyw* 23.

obrzezać co komu (2): Obrzeźcie iuż łobie moie miłe dzyeci zátwardzyáłości łwoie w łercoch wálznych/ á iuż dáley nie zátwardzaycie mi kárku wálzego. *RejPos* 243v, 32v.

W charakterystycznych połączeniach: obrzezać myśli, słowa, uczynki, zatwardziałości.

Zwrot: »obrzezać serce« = circumcidere cor Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (15): KromRozm II 12 [2 r.]; Obrzeże Pan Bog twoy łerce twoie/ y łerce plemieniá twego/ żebyś miłował Páná Boga twego/ z zupełnego łercá twe⁸⁰ y ze wślytkiey dułfe twoiey *Leop Deut* 30/6 [*przekład tego samego tekstu KromRozm II 12, BielKron, BudBib*]; *BielKron* 45v; Ale mi obrzeźcie łercá wálze/ ábym sie nie zápalil ogniem gniewu moiego przeciwko wam/ dla złościwego łercá wálzego. *RejPos* 32v, 32v [2 r.], 33v, 34v; *BudBib Deut* 30/6; *CzechRozm* 68v, 80 [2 r.], 80v; *GrabowSet* Kv.

Szereg: »obrzezać a ochędożyć« (3): A on dla tego chce obrzezać á ochędożyć łercá wálze/ ábyłcie go imi w czyłtości miłowáli. *RejPos* 32v, 32v, 34v.

a. O zabiegach higienicznych [co [= co zostało obcięte]] (7): ieslić dziewczká miłá/ Iżby twoią żoną byłá: Zęby y páznokty obrzeży/ Bowiem fie ich bárzo trwoży. *BierEz* K4v, K4v; Za pomazaniem godzi fie dziecię omyć wodą letnią/ á nozdrze iemu palczem (obrzezawłzy paznogieć) otworzyć/ a wycyłcić *FalZioł* V 35; *RejZwierz* 140v; *Mącz* 103a, 377c; *CzahTr* L2.

b. O zabiegach pielęgnacyjnych przy roślinach (6):

obrzezać co [= co zostało obcięte] (2): Też gdy młode drzewká rozładzałz niepotrzebne gáłłki precz obrzeż/ y wirzch iefliby fie wyniołł wyłoko. *RejZwierz* 107. Cf *obrzezać co około czego*.

obrzezać co około czego (1): Około łzczepow w łádu wilki [*młode zbędne gáłłki*] *obrzezać GostGosp* 98.

obrzezać co [= z czego coś obcięto] (3): Vites defrondare, Obrzezać winnice. *Mącz* 137d, 372b. Cf *obrzezać co z czego*.

obrzezać co z czego (1): Putare arbores, Obciąć/ obrzezać drzewá z łuchych gáłłzi. *Mącz* 332d.

W charakterystycznych połączeniach: obrzezać drzewa, gáłłki, winnice (2), wilki [= młode gáłłki].

Zwrot: »obrzezać pierwsze owoce« = obciąć pierwsze owoce w celu rytualnego oczyszczenia drzew (1): Gdy wnidziecie do źiemie/ á będziecie wniew łzczepić drzewá owocne/ obrzeźecie pierwłłe owoce z nich [*auferetis praepudia eorum*] *Leop Lev* 19/23.

2. Dokonać (obowiązującego w religii żydowskiej i mahometańskiej) rytualnego zabiegu obcięcia napletka; circumcidere PolAnt, Vulg; praeputare BartBydg (55): Praeputare, obrzaczacz *BartBydg* 231; *BibRadz Act* 16/3.

obrzezać kogo (42), co [ciało czyje] (2): Dzieciátko obrzezano/ náłwiéłłá krew przeláno/ łlzami fie oblewalo/ Iezus mu ijmie dáno *OpecŻyw* 21, 21v, 23; *KromRozm II* v2, x3v; *KromRozm III* N4v; Abráhám obrzezál Izááká łyná łwego dnia ółwego po národzeniu iego iáko miał od Boga łólkazanie. *BibRadz Gen* 21/4, *Luc* 1/55, *Act* 16 arg; [*Mojżesz*] idąc w drogę z łólkazania Pánłkiego kámieniem ółthrym obrzázál łyny *BielKron* 29, 12v, 47; iż on dnia dzifiefzwego [*dzień obrzezania Pańłkiego*] dla nas dla grzełznych dáł obrzezać święte ciało łwoie/ czyniąc dołyc zakonowi *RejPos* 34, 32v, 33, 297v;

Y wczynił sobie Iehofzua noże ostre/ y obrzezał lyny Izráelowe w dolinie napłetkow. *BudBib Ios 5/3, Ios 5/2, 4, 7; BudNT Luc 2/19, Gal 6/15 [13]; SkarŻyw 237; ArtKanc C9v [2 r.]; LatHar 530; Tego [Tymoteusza] chciał Páweł áby z nim wyłzedł: y wzięwfszy obrzezał go dla Zydow WujNT Act 16/3, Luc 2/21 [2 r.], Act 7/8, 15/5, 16 arg, Cceccc2. Cf Zwroty.*

W charakterystycznych połączeniach: obrzezać ciało (8), dzieci(-ę, -ątko) (9), lud, pacholątko, poganina, syny (6); obrzezać kamieniem.

*Zwroty: »obrzezać ciało napletku (a. nieobrzęski), obrzezać skorkę (a. skorę na członku rodzącym)« (6:2): Seforá zóná Moizełzowá nátychmiałth pochwyciła ostrą opokę/ y obrzezáła łkorę Syná łwego. *KrowObr 224; Ná ten czas było Abráhámowi dziewięćdziesiąt lat y dziewięć/ gdy obrzezał ciało nieobrzęski swoiey [quando circumcisa fuit ei caro praeputii sui]. BibRadz Gen 17/24, Gen 17/25, Lev 12/2; BielKron 260; BudBib Gen 17/14, 23, 24.**

*»obrzezać [kogo] na członku rodnym« (1): ósmego dnia [po porodzeniu] ie [dziecko płci męskiej] obrzázano ná członku rodnym *BielKron 37v.**

*»dać, dopuścić się obrzezać«[szyk zmienny] (6:1): *OpecŻyw 22v; Then murzin bill krzełczyaninem alye łzią wthurczech obrzázacz dal LibMal 1548/142v; BielKron 242; CzechRozm 23v, 74v, 82v; O Pánie Iezu Chryłte/ [...] ktorys raczył dla odkupienia náłzego národzić łię/ y dopuściłsię [!] obrzezać *LatHar 277.***

*»wedle prawa, zakonu, zwyczaju obrzezać [kogo]« (1:1:1): Y sftáło łie ielth gdy przyłzedł dzyeń ófmy/ zefzli łie áby wedle zwyczáiu byli obrzázáli dzyecię *RejPos 296, 31; SkarŻyw 501.**

*»obrzezać [kogo] na turecką wiarę« = *poddać obrzezaniu, aby stał się muzułmaninem (1): [Amurat syny Kastrojotusa dał] obrzázác ná Turecką wiarę *BielKron 242.***

*Szereg: »obrzezać a oczyścić« (1): Pan [Abraamowi] áż ósmego dnia kazał obrzezáć á oczyścić dzieciátko/ ktore iuz miało wzyąc od tego czáfu wieczne przymierze s Pánem łwym. *RejPos 33v.**

*Przen [kogo] (1): [Pan] Obrzezawfszy Adámá łtárego/ oblecze go w człowieká nowego/ w práwey miłości/ áby żył w pokorze *ArtKanc F10v.**

Synonimy: 1. obciąć, odciąć, oderznąć, odkroić, przyciąć, ściąć, uciąć, ukroić, urznąć.

Formacje współrdzenne cf RZEZAĆ.

Cf OBRZEZANIE, OBRZEZANY